

Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1670

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ένα ταξίδι τόν Γκυγιτιέρ στην Άνατολή. Ο πάτερ Λουδοβίκος και τὸ Τουρκόπουλο τῶν Ἀθηνῶν. Πῶς γλύτωσε ὁ Καπουτσινοῦς ἀπ' τὴν κρεμάλα. Πρὸς τὴν Ἀκρόπολι. Πῶς ἦταν ὁ «Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς» στὰ 1670. Ὁ Ἰμάμης τοῦ Παρθενῶνος! Οἱ δύο μυστηριώδεις λίθει. Ὁ «καθρέφτης τοῦ Βιργιλίου». Τὸ μωσαικμῆτικὸν ἱερατεῖον κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Α'. ΟΝ 17ον αἰῶνα εἶχε ἐπισκεφθῆ τὰς τουρκοκρατούμενας Ἀθήνας ἕνας Γάλλος περιηγητής, ὁ Γκυγιτιέρ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐδημοσίωσεν τὶς ταξιδιωτικὰς του ἐντυπώσεις, στὰ 1675, σ' ἕνα βιβλίον σπανιότατο σήμερα. Μερικὰς πληροφορίες του γιὰ τὴν τότε κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν εἶνε πολὺ περιεργαί. Ἰδοὺ π. γ. τὴ γράφει γιὰ τὸ Βοεβόδα, δηλαδὴ τὸν Δικαστὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅλης τῆς Ἀττικῆς :

«Ὁ Βοεβόδας εἶνε ὁ τρομὸς τῶν κατόικων τῆς Ἀθήνας. Τὸν τρέμουν ὅλοι καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Καδὴς (ὁ δικαστής)». Ἰδοὺ ἕνα σχετικὸ παράδειγμα : Ὁ καταγομενὸς ἀπὸ τὸ Παρίσι πάτερ Λουδοβίκος, μοναχὸς Καπουτσινοῦς, πολὺ εὐλαβὴς, πρῶτον ἀντισταναυματάρχης στὸ Ἰπλικὸ Σύνταγμα τοῦ Στρατάρχου Ντὲ λὰ Μὸτ Οὐν-ταγχοῦ, εἰδωμένος μὰ μέρα στὰς Ἀθήνας Κατήγηρος. Θέλοντας δὲ νὰ βραβεύσῃ ἕναν ἀπὸ τοὺς μικροῦς μαθητὰς τὸν γιὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐξυπνάδα του, τοῦ ἔγραψε ἕνα εἰκονισματικὸν τῆς Παναγίας. Ὅταν ὅμως τὸ παιδάκι βγήκε ἀπὸ τὸ νοναστήριον, ἕνα Τουρκόπουλο ἀρπάξε τὸ μικρὸ εἰκονισμῶν. Ὁ πάτερ Λουδοβίκος, ποὺ ἦταν μετροστὴ στὴ σκηρὴν, φοβούμενος νὰ μὴ βεβηλωθῆ τὸ εἰκονισμῶν τῆς Παναγίας, θέλησε νὰ τὸ πάρῃ ἀπὸ τὸ Τουρκόπουλο. Τὸ ἔπαισε λοιπὸν ἀπὸ τὸ φοινίκου, τὸ ὁποῖο οὐκ εἰσάγει. Τὸ Τουρκόπουλο εἰδὼλε τὶς φωνὰς. Μερικοὶ Ὀθωμανοὶ, ποὺ εἶδαν τί ἔγινε, ἄρχισαν νὰ φωνάζουν διὲ ἕνας Γκιαιοῦν χιτῆσης ἕναν Τούρκου. Ἡ φωνὴ αὐτῆ ἐθεωρεῖτο ἔγκλημα θανάσιμου. Ἐγινε λοιπὸν στάσις καὶ ὁ Καδὴς ἀναγκάστηκε νὰ ἐκδώσῃ ἀμείωσιν τὴν ἀπόφασίν του : Ὁ πάτερ Λουδοβίκος κατεδικάσθη εἰς θάνατον! Ὁ ἄγιος Καπουτσινοῦς ἄκουσε τὴν ἀπόφασιν μὲ χριστιανικὴν ἔπιτομον καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ ὑποστῆ τὴν ἐκτέλεσίν τῆς, ὅπως ὁ μάρτυρ τοῦ χριστιανισμοῦ.

«Ἄλλ' ὁ Γάλλος πρόξενος κ. Ζιρώ, ποῖος τὸ εἶπε, ἔστειλε κρυφὰ τὸν Βοεβόδα δώδεκα μεγάλα κεφάλια ζαχαρῶν καὶ τοὺς διημέρισε τὴν ὑπόθεσιν... Ὁ Βοεβόδας τρέχε ἐπὶ τόπου, ἐμποδίζε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τερατώδους ἀποφάσεως τοῦ Καδὴ, λέει διὲ ὑπάρχει ἀνάγκη περισσοτέρων ἀποδείξεων καὶ ἀναβάλλει τὴν θανάτωσιν τοῦ Παρισινοῦ μοναχοῦ γιὰ τὴν ἄλλην μέρα. Συναληθρώνοντας μάλιστα ὁ Βοεβόδας τὴν ἐνεργειάν του, βγάξε τὸν πάτερ Λουδοβίκο ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ τὸν παραδίδει στὸν Γάλλο πρόξενον τάχα νὰ τὸν φυλάξῃ αὐτὸς... Ἄμα ἐνῆντασε, ὁ Βοεβόδας πηγαίνει σὺν σπείρῃ τῶν Τούρκων ποὺ εἶχαν χρησιμοθεύσει ὡς μάρτυρες κατηγορίας ἐναντιὸν τοῦ μοναχοῦ, τοὺς φοβερίζει καὶ τοὺς ἔξαναγκάζει ν' ἀναμείωσιν ὅσα κατέβησαν. Ἐτοῖ ἐγλύτωσε τὸ μοναχὸ, γιὰτὸ ὁ Καδὴς δὲν ἐτόλμησε νὰ δημοσιοποιῇ ταραχὰς...»

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ὁ Μάξιμος Γκόγκων (Κατὰ τελευταίαν φωτογραφίαν του)

ἡ περιέργεια παρὰ τὸ καθήκον. »Ὅταν οἱ ἔξωιοι περιηγητὰί, ἀκόμη καὶ οἱ πολιτὰ Ἕλληνες, θέλουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ Φρούριον τῶν Ἀθηνῶν, χρειάζεται ἡ ἀδεία τοῦ Λισδάρη, ὁ ὁποῖος τοὺς στέλνει τὸ δαχτυλίδι του γιὰ νὰ τὸ δεῖξουν ὡς διαβατήριον. Ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς δούλους του ποὺ θὰ γίνῃ κομιστὴς τοῦ δαχτυλιδιοῦ, θὰ πάρῃ τὸ κταξίσι του ἀπὸ τὸν περιηγητὴ. Ἡ φρουρὰ, μὲλις ἰδῆ τὸ δαχτυλίδι, ἀφῆνε ἐλευθέρως τὴν εἰσοδὸν στὸ Φρούριον. Ἐτοῖ λοιπὸν ἐνεργήσαμε καὶ ἔμεινε.

»Στὴν ἐποχὴ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀκμῆς, τὸ Φρούριον τῶν Ἀθηνῶν βρισκότανε στὴ μέση τῆς πόλεως καὶ εἶχε διάφορα ὀνόματα : Γιαννόπουλον, Παρθενόν, Κεκορωπία, Ἀρσινόουλις καὶ Ἐνετάτιον, ἐπειδὴ εἶχε ἕνετα πύλας, ἂν καὶ μὴ μόνη πύλος ἔφερεν σ' αὐτὸ. Τώρα τὸ ὄνομαζον Κάστρο. Βρισκεται ἀπάνω σ' ἕνα βουνό, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ὀνομάζον Τριτόνιον, ἐπειδὴ ἦταν ἀνεπιρρομένο στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο Τριτόνεια καὶ Τριτογενία. Τὸ βουνὸν εἶνε πάρα πολὺ ἀνεπιρροὸν πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κελου ποὺ ἔκπερε νὰ γάνουμε γιὰ νὰ φτάσωμε στὴν εἰσοδὸν τοῦ Φουριου, εἶδαμε φυλά, στὸ βράχο, μὰ Καλόγερρον τοῦ Ἰάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλίου ν' ἀνοίγῃ τὴν πόρταν μᾶς Ἐκκλησίας, σκαλισμένη στὴν κοιλίαν τοῦ βράχου. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ εἶνε σὺν ὀνομα τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ σεβασμὸ ὀνομάζον Παναγία. Ἀνεβήκαμε ἀπάνω στὸ βράχο ὅλοι καὶ βόρκαμε τὴν ἐκκλησίαν καθαρῶτα συντηρημένη μὲ τὶς φροντίδας τῆς καλόγερρας ποὺ τὴν κυβερνᾷ. Ἀπὸ τὴν Παναγίαν πέραμε τὸν ἱστορικὸν δρόμον ποὺ φέρει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐδοῦ εἶνε τὰ εἶρηται τοῦ Λαζαίου, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης εἰδωσακε τὴ φιλοσοφίαν.

»Τὰ Προπύλαια, ποὺ ἡ λαμπρὴ κατασκευὴ τους ἐτοιήσεν οὐδὲ ἀρχαῖος διὲ χιλιάδες τέλαντα, δὲν εἶνε σήμερα παρὰ ἔνδοξα εἶρηται. Κοτὰ σ' αὐτὰ ὑπάρχον διὲ ἀνταξία ξύλινα, τιποτένια. »Βόρκαμε στὴν πύλιν τοῦ Φουριου μέρους τῆς φρουρᾶς ὑπὸ τὰ ὀπλα, ὅχι γιὰ νὰ μᾶς ἀποδώσωμε τιμὰς, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεῖξωμε ὅτι ἡ ἰσπρησία ἐκτελεῖται ἀκριβῶς. Τοὺς ἐστειλαμε ἕνα ἀξιόλογο δόμον.

»Ὀλόκληρη ἡ φρουρὰ ἐκτελεῖται ἀπὸ 300 ἀνδρες. Τὸ ποροβολικὸν τοῦ Φουριου ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰκοσι κανόνια...

»Ἐπιγάμε νὰ χαμερτήσωμε τὸ Λισδάρη, ὁ ὁποῖος μᾶς δέχτηκε μὲ πολλὰ κομιμῆματα. Εἶνε ἀνθρώπος κατὰ καλὸν ἔξωιερροῦ. Ἐχε ἕνα βαθὺ σημάδι στὸ χεῖλος ἀπὸ τραῦμα ποὺ ἔλαβε ὀχροντάς τὸ κοντάρι κατὰ τὸν τούρκικον τρόπο. Ἐπειδὴ δὲ γιαιτρεῦτηκε μ' ἕνα βάλαμον ποὺ τὸ ἔβαλε στὴν πλῆγῃ ὁ πάτερ Σίμων, στερὴν φιλιᾶ ἐνόνην τὸν Γάλλο Ἠγούμενον καὶ τὸν Τοῖκου Φρούραρχου. Ἐτοῖ ὁ ἀγὰς αὐτὸς ποτὲ δὲν κατεβάνε στὴν πόλιν, χωρὶς νὰ σταμάτησιν μετροστὰ στὴ Μονὴ καὶ νὰ φωνάξῃ Ἕλλημιστὰ :

«— Καλὴμέρα, πατέρα ! »Ὁ Λισδάρης μᾶς ἐπεριμενε ἔχοντας ἔτοιμον τὸ «σερμπέτι» καὶ τ' ἀόρηματα, καὶ μεῖς τοὺς τὰ ἀνταποδώσαμε μὲ δῶρα... διαρκέστερας ἀξίας. Ἄν καὶ ἡ διατυπώσεσις αὐτῆς δὲν ἦσαν μακρές, ἐπρωξέθησαν ἔκπληξι σὲ ὅλους μας. Ὁ Λισδάρης, ποὺ εἶχε μάθει τὸ σκοπὸ τῆς ἀφίξεώς μας, βλεπόντας διὲ ἐγχιρῆκαμε συνεχῶς τὰ βλήματα στὸ Ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, διέταξε νὰ μᾶς τὸν ἀνοίξουν, καὶ ὁ κ.ε.χ.α.γ.ι.α.ς του μᾶς συνῶδωσεν ὡς ἐκεῖ.

»Στὴ μετώπῃ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς (τὸν ὁποῖον οἱ χριστιανοὶ εἶχαν μεταβάλλει σὲ ἐκκλησία καὶ οἱ Τούρκοι σὲ τζαμί), εἰδαβάσαμε μὲ χαρὰ μᾶζ καὶ σεασορὸν τὴν περιφρῃν ἐπιγραφὴν, γιὰ τὴν ὁποία γιαντα τοὺς ἄλλοις λόγους : «Ἀγνώστω Θεῷ...»

»Στὰ ἔξωι μνημῆα ὑπάρχει ἕνα ἔξωσιον μαριμῆνον λεοντάρη. Ὅλα αὐτὰ ἐκινδύνεωσαν νὰ καταστραφῶν ἀπὸ τὴν θρησκολληπῆ τῶν Μωμεθανῶν. Γ' αὐτὸ μερικὰ εἶνε ἀκροτηρησιμῆνα. Ἄλλὰ τὸς πᾶσις πάντων οἱ ἐπιπεκότεροι ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἔβδωσαν μαλακότερη σημασία στὸ θρησκοπητικὸν τοὺς νόμον καὶ ἔτσι ἐμπόδισαν τὴν συνέχεια τῆς καταστρωφῆς. Σ' αὐτὸ βώθησεν καὶ ἡ θεια ὄνημας, γιαιτὸ τὸ πρῶτον πράγμα ποὺ μᾶς εἰδῆκε ὁ Γενίτορας, μὲλις ἐ-

«Τὸ πρῶτ τῆς Τριτῆς, 23 Ἀπριλίου — συνεχίζει ὁ Γκυγιτιέρ — ἡ πρῶτὴ μᾶς φροντίδα ἦταν νὰ ἐξασφαλίσωμε τὸν ἐαυτὸ μᾶς ἀπὸ τὶς βρισιὰς τῶν ντόπιων. Ἐπρεπε συνεπῶς νὰ τεθοῖμε ὑπὸ τὴν προστασία τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν. Τοὺς ἐστειλαμε λοιπὸν μερικὰ δῶρα σπάνια, δηλαδὴ τέτοια ποὺ νὰ μὴ βρισκονται στὰς Ἀθήνας, καὶ ἕστερα βήκαμε νὰ πάμε νὰ τοὺς ἐπισκεφθοῖμε. »Ἐδιαλέξαμε γιὰ συνοδοὺ μᾶς ἕναν Τοῖκου, ποὺ μᾶς εἶπε διὲ ἦταν Γενίτορας. Μιλοῦσε Ἰταλικὰ, ἦταν γνωστός, ἐνέτηνε φοβὸ οὐ ὅλους καὶ ἤξερε τὰ πάντα. Τέλος πάντων, τὸ σὺν τὸν ἐκρίναμε κατὰλληλο γιὰ τὸ σκοπὸ μᾶς, ὥστε δὲν ἔδεχτήκαμε τὸν Καζέτα, διεργητῆ τῶν Ἄγγλων, οὔτε τὸν Ἰωάννη Μπατίστα, διεργητῆ τοῦ Γαλλικοῦ Ἐθνους, ποὺ προσεφρόθησαν νὰ μᾶς συνοδεύσω. Ἐξερῆναμε, λοιπὸν, νὰ πάμε νὰ χαμερτήσωμε τὸ Λισδάρη στὸ Φρούριον, ὅπου μᾶς τραδοῖσε περισσοτέρου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΔΟΞΑ

Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ

μπήκαμε στο τέμενος, ήταν μιά εικόνα της Θεοτόκου ζωγραφισμένη στο θόλο, με το ένα μίτι βλαμμένο από σφαίρα τουφεκιού, που την έφαξε άλλοτε κάποιος Τούρκος. Οι Τούρκοι — αν και η διήγησή δεν τους τιμά — συμφωνούν με τους χριστιανούς ότι ο άσεβης αυτός έτιμομήθη άμέσως απ' τη Θεοτόκο. Μόλις δηλαδή η σφαίρα χτύπησε στο θόλο, γύρισε πίσω με όρημ και τόν σκότωσε!... Οι χριστιανοί — σε διήγησή που φανείται πιο αξιοπύστη — διαβεβαίων ότι ο Τούρκος αυτός δεν έσοτώθη, άλλ' έμεινε σ' όλη του ζωή κοντ' στο θόλο του δεξιού χεριού...

»Πρό δεκαπέντε έτων ό Ναός της Αθηνάς ήταν το διασημότερο απ' όλα τα Μουσουλμανικά τεμένη. Λεηνωμένη από τους δεσποτισμούς, δηλ. από τους Τούρκους καλοήγους. Πριν δέ ό Μέγας Βαζίρης, (θρησκόμενος για τις κατεργαρίες τους), τους διώξη από την Εύρωπη και τους στείλη στην έδρα του θρησκευτικού τών τάγματος, στο Ιζνίκιο, κανείς δεσποτισμός δεν είχε υπόληψη, αν δεν είχε πάει στο τζαμί των Αθηνών να προσκυνήσει. Ερχόντουσαν λοιπόν έδω πολλοί δεσποτισμοίδες προσκυνητά, ό όποιοι κρημοίσαν στους τούρκους του ναού κομμάτια μεταξοτόν ύφανμάτων και διάφορες παρδαλές σημαίες. Αυτοί δέ που θεωρούνται άγιοι — κάθε καλογερικό τάγμα των Όθωμανών έρχεται και τους άγίους του — κρημοίσαν καθέναν στους τούρκους μιά σημαία κτηνωκόνη ή προσωκόνη, σαν εκείνη που κρατούν ό Σπαχλές του Τουρκικού Ισπακού στις έπίσημες παριτάξεις.

»Πολυάριθμοι λόγιοι ερχόντο από το ταβάνι του ναού. Από τους λόγιους αυτούς ήταν πάρα κρημοίσαντες μεγάλες έπιχρονες λογιές, χαλίανες, ή όποιες, όταν φρούσ ό άνεμος από τ' άνοιγματα, χτυπώντας ή μιά την άλλη, κρούσαν μιά κλαγγή δυσάρεστη στ' αυτιά... Οι λόγιοι αυτοί άνάθονταν μόνο κατά την προσευχή, αλλά δεν σιντελέν και πολύ να φουτίεται το τέμενος, το όποιο συνήθως είναι βυθισμένο στο μουσοκόταδο. Η άλιθια είναι ότι, μόλις έμπήκαμε, μιά έκτακτη λάμψη μιάς χτύπησε στα μάτια. Η λάμψη αυτή προερχόταν από δύο λίθους γυαλιστερούς, λαμπρούς, τοποθετημένους πολύ κοντά

δένος με τόν άλλον, στο μεγάλο τοίχο, στο βάθος των τεμένων, και ό όποιοι άνταναζούσαν τή φώτα δύο πολυελαίων άναμμένων, που έβγαζαν ζρηρότατες λάμψεις. Όσο πηγαίναμε κοντήτερα, ή λάμψη διεδύμονε. Το άποτέλεσμα θή ήταν μεγαλύτερο τή νύχτα. Το χρώμα των δύο μυστηριωδών αυτών λίθων μοιάζει με κάρβουνο. Ένας παρόμοιος λίθος που λέγεται «ό καθρέφτης του Βιργιλίου» και είναι από γαγάτι και τόν όποιον είδα άλλοτε στο θησαυροφυλάκιο της Μονής του Αγίου Διονυσίου, στη Γαλλία, είναι πολύ κατώτερος τών δύο αυτών λίθων κατά τή λάμψη! Οι λίθοι αυτοί που κρηγοούσαν στο βάθος του Παρθενώνος, είναι όρθογώνιοι κατά τό σχήμα, έχουν καθέναν μίτρος τριών ποδών και πλάτος ενός και μισού. Επειδή παρατηρήσαμε ότι ό Τούρκος που μιά συνόδεσαν έκκίταξαν τους δύο λίθους με πολύ σεβασμό, δεν έτολιμήσαμε να ζητήσουμε την αιτία του παραδόξου φαινομένου. Τή στιγμή αυτή είδαμε νάχρηται ό Ίμιώτης των τεμένων. Συνωδείοτο από μερικους Τυλισιώτους και Χοτζάδες, δηλ. κατοίκους τών στην Ιερατική τάξη. Δεν ήταν μικρή εύνοια αυτή σε μιάς. Και σταθήκαμε μπροστά στο Μουσουλμανικό αυτό Ιερατείο με σεβασμό, έτοιμοι ν' άκούσουμε τι θά μιά έξηγοούσαν.»

Θά συνεχίσουμε την περιέργη διήγησή του Γάλλου περιηγητή στο προσεχές φύλλο του «Μπουκέτου».

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΗΣ

(ΤΟΥ ΜΥΛΑΕΡ)

Ποτέ δέ μούγειρε ή σκλαβιά τ' όλόφθο μου κεφάλι κι' ούτε το χέρι μου ποτέ έβάρυνε άλυσίδα. Σάν ρέμμα λεύτερο βουνού και σάν πούλι του άγέρα, ξεχύνονα άνεσούφταγος στον κάμπον εκεί πέρα, που εινε θαμμένη ή Λευτεριά στους τάπους τών ηρώων. κι' όλο άγροικό τη νά βογγά κάτω από τών αρχαίων μαρμαρών τά χαλάσματα. Βγάνει φωνή και λέει: — Κλέφτη, άπιστε, που χαροτάς γι' άρέστη τόν κακοδούγο που σούκλεσε ή Λευτεριά, το πλέον άημίτο σου!... Ω Λευτεριά, ζωής άρχη και της ψυχής ύγεια, καρδιά μου, χέρι και σπαθί, όλα δικα σου εινε. Για σένα θή να ξεαγυρνάω, για σε θά πολεμήσω, για σε να ήσω επαιθμό, για σε και να πεθάνω, κι' σε ποθα κληρονομιά ν' άφήσω τών παιδιών μου. Πέστε με κλέφτη! Ναι, ποθώ ν' άράξω απ' τούς τυράννους τά πλούτη τους και τής σκλαβιάς τή γη νά τή ρημάσω. Μιά γιά άγροικήστε με κι' έμέ, έσεις παιδιά του κάμπον; ό Κλέφτης πειότερα μπορεί να σάς χαρίσει (απ' όσα είχατε ως τώρα... Θέλετε τή Λευτεριά νά (ιδίη; τή; Έδώ στ' άπάτητα βουνά έλάτε να με βοήτε και θά τή φέρουμε μαζί τή Λευτεριά αυτού κάτω με πανηγυρί αληθινό ψηλά απ' τή κορφά (δούνα.

Μετάφρ. ΑΓ. ΘΕΡΡΟΥ

Ό Ιερός χώρος της Ολυμπίας είχε γεμίσει από πλήθος κόσμου που συνέφευσε απ' όλα τα μέρη της χώρας για να παραβρεθί στους μεγάλους αγώνες. Μέσα εκεί έβλεπε κανείς συγκεντρωμένο το άνθος διόλωσης της Έλληνικής νεολαίας. Οι Σπαρτιάται για το άρρενοστό κάλλος των, ό Σιβαοίτες για τις πολύτιμες στολές των, ό Μιτυληναίοι, ό Σάμοι και ό Μήλιοι για τή πλούτη και τή μεγαλοπρέπεια τους.

Όλο αυτό το πλήθος είχε μαζεντή γύρω από τήν άγορά, μέσα σε μιά θαυμασία καταπόνηση κοιλιάς, δίπλα στον Άλφειό, όπου είχαν εγκατασταθή, μαζί με τή προίοντα τους, έμποροι από όλα τα μέρη του κόσμου. Έδώ έβλεπεσ ένα πολυτέλεστο άμα που το έσερναν φουάτοπα ίπποι, παρέχει πολυάριθμα σάγμα επάνω σε άνιστόλοτο βοριά, τό πέρα λυγροκόρητες κοπέλες που χόρευαν κάτω από τόν Ισσιο τών δένδρων.

Όλόκληρο το στάδιο άντιχόσε από τό θόρυβο και τή έπευφημία και όλος ό κόσμος βουκόταν σε άκατάπαστη ταραχή περιμένοντας να ιδή τ' άποτέλεσματα τών αγώνων. Μερικές στιγμές πάλι ήταν τόσο μεγάλη ή άγωνία του πλήθους που παρακοιλούσε τα άγωνισιατά, ώστε δεν άκούγόταν ούτε ό παραμικρότερος ψήφισος.

Η σπαρτήρας όμως και ό ένθουσιασμός όλων έφτασε στο κατακόρυφο, όταν παρουσιάστηκε ό περίφημος Μίλων ό Κροτωνιάτης, κρατώντας στα χέρια τών του χάλκινο άνδράκιον του χωρίς να λυγίξη καθόλου από τό βάρος του. Άλλα σε λίγο όλοι έβλεπαν άφρονι από τήν κατάληξη τών, βλέποντας το νεαρό Λυσανδρο από τή Σπάρτη που έρχόταν ν' άγωνιστή με τόν Ξεανόριον αυτόν νικητή τώσων αγώνων. Μιά άνατριχίλα μυστική κατέλαβε τούς θεατάς, όταν ό δύο αντίπαλοι στάθηκαν άντίκρου και κίτταξαν ό ένας τόν άλλον με τό κομμά τους άλειωμένα με λάδι, έτοιμοι για τήν πάλη. Ό Μίλων, ό όποιος ήταν πιο ψηλός και πιο σωματώδης από τό νέο Σπαρτιάτη, τού έφαξε ένα βλέμμα με βαθύτατη περιφρόνηση. Ό Λυσανδρος με τήν Άππολόνηα χάρη σήκωσε επάνω τά χέρια και, στρέφοντας προς τό μέρος τών θεατών, έλεγε: — Θα άγωνιστώ για τήν τιμή τή δική μου, για τήν τιμή τής γενιάς μου, για τήν τιμή τής πατρίδας μου. Και γι' αυτό θ' άγωνιστώ μέχρι θανάτου!...

Κι' άμέσως άρχισε ή τρομερή πάλη. Οι θεαταί παρακοιλούσαν τών αγώνα βουβό, κρατώντας και τήν άνατομή τους άκόμα. Άλλά, για πολλή ώρα, κανένας από τούς δύο δεν έφαινόταν να ύπερτερή τόν αντίπαλό του. Ό Μίλων τού κάκου προσπαθούσε να πύση τόν εύλόγιστο Σπαρτιάτη που διαρκώς κατόρθωνε να τού ξεφεύγη μέσ' από τ' άδύητα τού χέρια. Η άγωνία παρατεινόταν όλοένα και μέσα στο εφελχόρο στάδιο δεν άκούγότανον παρά τά βαρείά πατήματα τών παλαιστών.

Άξαφνα όλο έκείνο το πλήθος, που διατηρούσε ώς τότε άπόλυτη σιγή, έξοπασε σε ζρηρότατα χειροκροτήματα. Ό Σπαρτιάτης γενναίος με μιά θαυμασία κι' επιδέξιατή κίνηση τού κατόρθωσε ν' άράξη τόν αντίπαλό του κι' ό γυγαντόσμομος Κροτωνιάτης βρέθηκε σφιγμένος μέσα στα χάλυδρα χέρια του, άνίκανος ν' άπαλλαγί από τή φρενή έκείνη περιόπτη.

Ό αγώνας έξακολούθησε, παίφοντας νέα τροπή κάθε φορά. Οι δύο παλαισταί άσθιμανν από τήν κοίρακι κι' ό ιδρωτάς έτρεχε άφρονος από τό σώμα τους, διαρκόχοντας τή στεγνωμένη άμμο του σταδίου. Το πλήθος τους παρακοιλούσε με τό ζέλη κλειωμένα και με πιασμένη σκεδόν τή άναπνοή. Άξαφνα μιά ύπόκοψη κραγγή, κραγγή σημαθείας και θλίψεως άκούστηκε από χιλιάδες στόματα μαζί. Ό νεαρός Σπαρτιάτης άθλητής, εκεί που άντιμετώπιζε θαρραλέα τόν αντίπαλό του, φάνηκε με μιάς να ύποχωρή, ενώ τά δάκτυλά του είχαν λυθή και τά γόνατά του είχαν λυγίσει...

Μολαταύτα, άκούοντας τις ένθαρμηνικές κραγγές που τού εχόχταν από παντού, κατέβαλε, και τή φορά άκόμα, όλη του τήν προσπάθεια και ώρμησε άπεγνωσμένα κατά τόν αντίπαλό του. Ό Μίλων όμως, ό όποιος είχε άντιληφθή τήν έξάντληση του, τόν άραπαξε μέσα στα σιδερένια τών χέρια κι' άρχισε να τόν σφιγγή σάν με καμμά ταυλάια. Η νίκη του όμως ήταν άνόμφελη πειά, γιατί δεν έσφιγγε στα στήθη του παρά ένα πτώμα. Ό Λυσανδρος έμνε άναίσθητος κι' από τό στόμα του κυλούσε κατάμαυρο αίμα. Το ήρωικό παλλήκαρι είχε πεθάνει!...

Η λύπη του κόσμου, μόλις έλεσε τό τραγικό τέλος του γενναίου Σπαρτιάτου ήταν άπερίγραπτη.

Όταν, σε λίγο, έγινε ή διανομή τών βραβείων, ό στέφανος του νικητού προσεφέρθη στη Σπάρτη, τήν πατρίδα τού νεκρού, ό όποιος δεν είχε ήττηθή από τόν αντίπαλό του, αλλά από τό θάνατο...

Η φήμη του νεκρού Όλυμπιονίκου διαδόθηκε άμέσως σ' όλη τήν Έλλάδα, τό όνομά του συνωδούτηκε από τό γενικό έπαινο τής χώρας και προς τιμήν του έποφασίστηκε να τού άνεγερθή άνδράκιον στην Όλυμπία, δίπλα στον άνδρόαντα τού άνίκητου Μίλωνος τού Κροτωνιάτου...